

THOMAS MANN

SMRT V BENÁTKÁCH

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Bylo to na druhý den, kdy Aschenbach, vycházející z hotelu, zahlédl ze schodiště, jak Tadzio, už na cestě k moři – a sám – se právě blíží k plážové uzávěře. Přání, prosté pomyšlení využít této příležitosti a s hochem, jenž ho nevědomky tolik povznesl a vyvolal v něm takové vzrušení, se lehce a vesele seznámit, oslovit ho, potěšit se jeho odpovědí, jeho pohledem, bylo nasnadě, vnucovalo se. Krásný hoch se loudal, nebude těžké ho dohonit, a Aschenbach přidal do kroku. Na můstku za kabinami ho dojde, už mu chce položit ruku na hlavu, na rameno, na rtech se mu vznáší nějaké slovo, přívětivá francouzská fráze: vtom si uvědomí, že mu srdce, snad i od té rychlé chůze, buší jako kladivo, že s takto váznoucím dechem nebude s to promluvit, leda jen přiškrceně a roztřeseně; zaváhá, snaží se ovládnout, najednou dostane strach, že už jde chlapi příliš dlouho v patách, bojí se, že vzbudí jeho pozornost, že hoch se tázavě ohlédne, ale vzchopí se a udělá ještě jeden náběh, náběh selže, Aschenbach se vzdá a se sklopenou hlavou přejde kolem něho.

(MANN, Thomas. *Novely a povídky*. Přeložily Jitka Fučíková a Dagmar Steinová. Praha: Odeon, 1979, s. 159)

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výřatku do kontextu díla**

Gustav von Achenbach se vydal na procházku po Mnichově. Byl to spisovatel, který za své dílo (mj. za epopej o Bedřichovi Pruském) získal mnohá ocenění a jenž ve svém oboru docílil dokonalosti. Rozhodl se, že bude cestovat, a nejprve strávil několik dní na ostrově, kde ho to příliš nebavilo. Potom se rozhodl přemístit do Benátek, kam jel lodí. Na palubě poznal skupinu mladých lidí, z nichž jeden si na mladého pouze hrál – byl to starší muž s parukou, umělými zuby a nalepenou muškou (znaménkem krásy), který se během plavby opil a choval se vulgárně. Další nepříjemný zážitek čekal Aschenbacha po příjezdu do Benátek. Najal si gondoliéra bez povolení vozit zákazníky, který si mluvil pro sebe a působil zvláště.

Po příjezdu se Aschenbach ubytoval a dny trávil na pláži nebo v hotelové restauraci. Sledoval polskou rodinu s vychovanými dcerami a synem, který vypadal asi na čtrnáct let. Aschenbach vyzoroval, že se jmenuje Tadzio. Měl delší vlnité vlasy, zvláště pruhledné zuby a andělské vzezření, Aschenbachovi se jevil jako nadpozemsky krásné stvoření. Náhodné setkávání se postupně proměnilo až v pronásledování, Aschenbach přesně znal program celé polské rodiny a denně ho sledoval na pláži nebo v kostele. Zdálo se, že chlapec přistoupil na spisovatelovu hru – chodil kolem spisovatelova lehátka, občas se na něj usmál.

Náhle se zdálo, že se v Benátkách vylidnilo. Aschenbach se na to ptal holiče a on řekl, že ve městě řádí nějaká nákaza, ale není se čeho obávat. Aschenbach se bál hlavně toho, aby město neopustil Tadzio. Všiml si, že vychovatelky Tadzia odvolávají, když se Aschenbach objeví, jenže Aschenbach si stále více uvědomoval, že je na Tadziovi závislý. Zároveň ho zajímalo, co se v Benátkách děje. Snažil se vyzvídat na pouličních komediantech, ti mu ale nic neprozradili. Podle jednoho z nich se město dezinfikuje jen z preventivních důvodů a kvůli sciroccu (vlhkému a teplému větru od moře). Teprve od Angličana, prodejce v cestovní kanceláři, se Aschenbach dozvěděl pravdu – v Benátkách, ale i jinde řádí indická cholera. Angličan doporučoval ihned opustit město, protože stejně bude brzy vyhlášena karanténa.

Aschenbach často chodil ke kadeřníkovi, aby vypadal stále dobře. Jeden z kadeřníků mu nabarvil vlasy a pomocí kosmetiky ho i omladil. Krátce nato Aschenbach viděl, že se polská rodina chystá k odjezdu. Tou dobou už mu nebylo dobře. Ještě stihl spatřit scénu, jak se Tadzio popral s cizím hochem, ale poté už omdlel a ten samý den zemřel.

- **téma a motiv**

téma: oslovení Tadzia

motivy: hotel, schodiště, vzrušení, rychlá chůze

- **časoprostor**

prostor: cesta od hotelu k moři, Benátky

čas: není určen, pravděpodobně ráno po snídani, rok 189? (není přesně stanovený)

- **kompoziční výstavba**

Děj se odvíjí chronologicky. Povídka je rozdělená do 5 částí označených číslicemi 1–5.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, povídka

- **vypravěč**

Vševědoucí vypravěč v er-formě.

- **postava**

Gustav von Aschenbach – spisovatel, je mu přes padesát, s prošedivělými vlasy, o kterém se učí jako o vynikajícím spisovateli a jehož díla jsou ceněná; žije sám, má několik domovů, ale rozhodl se cestovat, od 50. narozenin má přídomek *von* za své umělecké dílo

- **vyprávěcí způsoby**

V celé povídce i v úryvku převažuje pásma vypravěče.

- **typy promluv**

Pásma vypravěče v er-formě.

vnitřní přímá řeč *Krásný hoch se loudal, nebude těžké ho dohonit, a Aschenbach přidal do kroku.*

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

přechodník *vycházeje*

výčet *seznámit, oslovit ho, potěšit se*

zdrobnělina *můstek*

ustálené spojení *jde chlapci příliš dlouho v patách; vzbudit pozornost*

spisovný jazyk

dlouhá souvětí

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

metafora *na rtech se mu vznáší nějaké slovo*

přirovnání *srdce (...) buší jako kladivo*

epizeuxis *udělá ještě jeden náběh, náběh selže*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

- první polovina 20. století

Thomas Mann (1875–1955)

- německý prozaik, publicista, laureát Nobelovy ceny (1929)
- z bohaté rodiny, mladší bratr spisovatele Heinricha Manna
- spisovatel z povolání, pracoval v satirickém časopise
- v Itálii žil 3 roky (s Heinrichem)
- v r. 1933 emigroval do Švýcarska, jeho knihy byly od r. 1936 v Německu zakázané
- přijal československé státní občanství
- od r. 1939 žil v USA, po druhé světové válce opět ve Švýcarsku
- vysoce ceněn, držitel mnoha cen a doktorátů

- psal psychologické romány a novely
- častým tématem je postavení umělce ve společnosti, vliv umění na život
- Buddenbrookovi* – první román, osudy čtyř generací obchodnické rodiny
- Tristan, Tonio Kröger, Smrt v Benátkách* – novely
- Kouzelný vrch* – výchovný román, odehrává se ve švýcarském plicním sanatoriu
- Josef a bratři jeho* – tetralogie
- Lotte ve Výmaru* – román, goethovské téma
- Doktor Faustus* – vrcholný román
- Zpověď hochštaplera Felixe Krulla* – nedokončený román

- **literární / obecně kulturní kontext**

německá literatura 1. poloviny 20. století

Egon Ervín Kisch (1885–1948)

- z rodiny bohatého židovského obchodníka s textilem
- pracoval pro německé noviny a časopisy, nejčastěji pro Prager Tagblatt
- po vypuknutí války emigroval do USA, zemřel v Praze krátce po komunistickém puči
- znalec pražského podsvětí – šantánů, lokálů, přítel pasáků, prostitutek, zlodějů...
- dokonalá znalost hovorové češtiny
- svoje krédo „být při tom“ beze zbytku plnil
- přezdívka *zuřivý reportér* – byl reportér světové proslulosti
- reportáže – psány s lehkostí, elegancí, brilantně, s nadhledem
- Zuřivý reportér, Pasák, Pražská dobrodružství, Pražský pitaval*

Arnold Zweig (1887–1967)

- prozaik, dramatik, esejista
- účastník 1. světové války
- Velká válka bílých mužů* – románový cyklus o 1. světové válce
- Spor o seržanta Gríšu* – román o malém človíčku, ruském zajatci, který se stává nevinnou obětí pruského militarismu

Erich Maria Remarque (1898–1970)

- odešel jako dobrovolník do 1. světové války, v roce 1918 byl raněn
- zajímal se o automobilové závody a nějaký čas i aktivně závodil
- po nástupu fašismu v Německu v roce 1933 se dostal na seznam zakázaných autorů
- v roce 1938 byl zbaven německého občanství

- nacistická propaganda prohlásila, že byl doopravdy Paul Kramer (Remarque pozpátku) Žid, který se nezúčastnil 1. sv. války, a tudíž ji nemůže popisovat
 - v roce 1939 odjel do New Yorku, kde získal americké občanství
 - oženil se s bývalou manželkou Charlieho Chaplina
 - do vlasti se nikdy nevrátil (styděl za to, čeho jsou Němci schopní)
- Na západní frontě klid, Miluj bližního svého, Tři kamarádi*

Heinrich Mann

Bertolt Brecht

Max Brod

Erich Kästner

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Smrt v Benátkách – hlavní hrdina Gustav von Aschenbach umírá v Benátkách

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Zalíbení staršího muže v mladším a ne/schopnost si to přiznat je stále aktuální.

- **pravděpodobný adresát:**

V porovnání s moderní literaturou se děj odvíjí poměrně pomalu a vyprávění příliš negraduje. Povídku ocení spíše čtenáři, kteří mají rádi popisnější styl.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Povídka/Novela vyšla poprvé roku 1912, když bylo autorovi 37 let.

- **tematicky podobné dílo:**

Julius Zeyer – *Román o věrném přátelství Amise a Amila*: román z roku 1880, v němž je popisován velmi blízký vztah dvou mužů

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Italský film *Smrt v Benátkách* z roku 1971 natočil Luchino Visconti. V tomto nejslavnějším zpracování je hlavní hrdina nikoli spisovatel, ale hudební skladatel. Film získal mnoho ocenění.